

Som ei vandring i psykiatriens fortid

Leger Uten Grenser er mest kjent for rask og effektiv medisinsk hjelp til menneske som er ramma av naturkatastrofar, krig eller epidemiar. Dei siste åra har organisasjonen satsa meir på psykisk helsearbeid, enten som ein integrert del av hjelpearbeidet eller som reine psykiatriprosjekt, slik som i Armenia.

Armenia var lenge ein del av det tyrkisk-ottomanske riket. I 1915 sette «ungtyrkane» i gang massedrap på armenske sivile. Kemal Atatürk (1881–1938), den store reformator for det moderne Tyrkia, og hans styrker fullførte folkemordet. Då massakrane gjekk mot slutten, var 1–1,5 millionar armenarar likviderte. Fridtjof Nansen (1861–1930) vart sendt av Folkeforbundet til området, og han organiserte hjelp til titusenvis av armenarar som tyrkarane hadde jaga ut i ørkenen for å dø. Han arbeidde samtidig for at armenarane skulle få sitt eige heimland. 80 år seinare er det framleis ei ære i Armenia å vere landsmann av Nansen. Dei tyrkiske myndigheitene har aldri erkjent folkemordet på ottomanske armenarar. Forfatternen Ohran Pamuk (f. 1952), nobelprisvinnaren, er kommen i unåde hos myndigheitene i Ankara og kan bli dømt av tyrkisk rett fordi han har skrivne om udåden, fordi han praktiserer det demokratiet som Tyrkia ønsker å bli ein del av gjennom eit EU-medlemskap.

Etter første verdskrigen vart Armenia fritt, men tre år seinare, i 1921, gjekk landet i union med Sovjetsamveldet. Armenia blei ein av dei mest velstående og industrielt velutvikla republikkane i samveldet. I 1991 vart Armenia igjen fritt og sjølvstendig. Men marknadskreftene hadde allereie ført den armenske økonomien inn i eit loddrett stup. Prisen for fridomen var fattigdom og nød. Inflasjonen i 1992/93 var på 1 500 %, arbeidsløysa var 80 %, og all industri var utradert. Mange unge reiste ut av landet, dei fleste til Russland. På 15 år mista landet ein fjerdedel av befolkninga – over ein million menneske forlét landet. I dag har «alle» armenarar familiemedlemmer utanlands, og «alle» familiar er avhengig av «diasporapengar», pengar sendt heim frå alle verdshjørne til familiane i Armenia som valde å bli eller som måtte bli igjen. Nasjonaløkonomien har hatt jamn vekst dei siste åra, men den økonomiske framgangen er kun for dei få. Underskot på demokrati og over-skot på korrupsjon er ein gunstig kombinasjon berre for den nyrike mafiaen.

Snart selvbestemt abort i Portugal

Portugal har en av de strengeste abortlover i Europa. Flere kvinner, leger og sykepleiere har de siste årene blitt ilagt fengselsstraffer for abortingrep. Nå åpner en ny folkeavstemning for en avkriminalisering av abort (1).

Provosert abort var forbudt i Portugal frem til 1984, da det ble vedtatt en lov som tillater abort frem til 12. svangerskapsuke hvis svangerskapet innebærer alvorlig risiko for morens liv eller helse. Abort kan i visse tilfeller, slik som voldtekt eller alvorlige misdannelser, utføres frem til henholdsvis 16. og 24. svangerskapsuke. Men loven er blitt praktisert svært strengt ved mange offentlige sykehus. Dette har ført til at mange kvinner har gjennomført provosert abort hos ikke-medisinsk personell med økt risiko for komplikasjoner eller har reist til abortklinikker i utlandet, særlig Spania.

59 % av dem som deltok i folkeavstemningen, støttet forslaget om at abort kan utføres frem til 10. svangerskapsuke på offentlig godkjente klinikker når kvinnen selv ber om det. I en folkeavstemning i 1998 om et tilsvarende forslag stemte 49 % for og 51 % mot.

Folkeavstemningen er ikke bindende, fordi valgdeltakelsen var for lav, men den sosialistiske regjeringen har lovet å få gjennomført lovendringen i løpet av noen få måneder – til protester fra opposisjonspartier og den katolske kirken (2).

Petter Gjersvik

petter.gjersvik@legeforeningen.no
Tidsskriftet

Litteratur

1. Villanueva T. Portugal is ready to decriminalise abortion. *BMJ* 2007; 334: 332.
2. Portugal will legalise abortion. *BBC News* 12.2.2007 <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6350651.stm> (22.2.2007).

Katastrofeåret 1988

I mars 1988 starta dei anti-armenske pogromane i nabolandet Aserbajdsjan. I dei tre neste åra flykta 350 000 over grensa til Armenia. Aserane flykta den andre vegen. Konflikten kuliminerte med krigen om Karabakh i 1991. I dag er det våpenkvile, men grensene er stengte, handelsboikotten er permanent og paramilitære grupper patruljerer i fjellområda mellom Armenia og Aserbajdsjan.

I desember 1988 ble Armenia ramma av eit stort jordskjelv som drap 25 000 menneske og gjorde 500 000 huslause. Dei materielle skadane var enorme. Byane Gyumri og Spitak vart jevna med jorda. I åra som følgde måtte innbyggjarane klare seg utan strøm, gass og vatten. Garek, som budde i Gyumri, beskriv vintrar då familien hadde strøm to timar i døgnet. Ute var det 25 minusgrader, og folk budde i provisoriske skur og gamle konteinrar. Armenia er eit fjelland, der 95 % av arealet ligg over 1 000 meter over havet, og vintrane er lange og harde.

Eg møtte Ashot i Jerevan, der han serverer på ein av dei mange grillrestauran-tane, khoravats, i Saryan-gata. Då han forstod at eg var norsk, frå Norvegia, blei smilet breiare og handtrykket varmare. «Norvegia – hivandanz – hospital» sa han, og eg forstod. Han la til «Nansen hospital – Spitak», og eg forstod enda tydelegare at